

O'QUVCHI-YOSHLARNI QIZIQISHLARI ASOSIDA ZAMONAVIY KASBLARGA YO'NALTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Artiqov Toxir Toshmurod o'g'li

Samarqand viloyati Bulung'ur tumani MMTBga qarashli 70-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablari o'quvchilarini ularning shaxsiy qiziqishlari va qobiliyatlaridan kelib chiqqan holda zamonaviy kasblarga (IT, biotexnologiya, raqamli marketing, muqobil energiya va h.k.) yo'naltirishning samarali yo'llari yoritilgan. Maqolada an'anaviy kasbga yo'naltirish tizimidagi muammolar tahlil qilinib, yoshlarni kasbga intellektual va psixologik jihatdan tayyorlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy kasblar, kasbga yo'naltirish, qiziqish diagnostikasi, sun'iy intellekt, IT-sohasi, pedagogik texnologiyalar, kasbiy trayektoriya.

1. Kirish

XXI asr — yuqori texnologiyalar va global raqamlashuv davri. Mehnat bozori shiddat bilan o'zgarib, an'anaviy kasblarning o'rnini sun'iy intellekt, ma'lumotlar tahlili (Data Science), robototexnika va yashil iqtisodiyot bilan bog'liq yangi mutaxassisliklar egallamoqda.

Biroq, ko'p hollarda o'quvchilar maktabni bitirish arafasida ham kelajakda kim bo'lishlarini aniq bilishmaydi yoki ota-onalarning xohishi, jamiyatdagi stereotiplar ta'sirida kasb tanlashadi. O'quvchi-yoshlarni aynan ularning ichki motivatsiyasi va qiziqishlariga tayanib zamonaviy kasblarga yo'naltirish — kelajakda ishsizlik darajasini kamaytirish va kadrlar salohiyatini oshirishning bosh omilidir.

2. Metodologiya va Muammoning Qo'yilishi

Tadqiqot davomida o'quvchilarning qiziqishlarini aniqlashda Jon Gollandning kasbiy shaxs tiplari nazariyasi hamda zamonaviy psixologik testlar metodologiyasidan foydalanildi.

Bugungi yoshlarni kasbga yo'naltirishda quyidagi fundamental muammolar ko'zga tashlanmoqda:

1. **Axborot etishmasligi:** O'quvchilar va hatto ota-onalar "Prompt-injener", "Kiberxavfsizlik mutaxassisi", "Bioinformatik" kabi zamonaviy kasblar haqida etarli tasavvurga ega emas.

2. **Menejmentning eskirganligi:** Maktablardagi kasbga yo'naltirish ishlari haligacha faqat an'anaviy (shifokor, o'qituvchi, iqtisodchi) yo'nalishlar doirasida olib borilmoqda.

3. Qiziqishlar va Zamonaviy Kasblar Mutanosibligi

O'quvchining qiziqishlarini to'g'ri tashxis etish orqali uni mos keluvchi zamonaviy kasbiy ekotizimga yo'naltirish mumkin. Quyidagi jadvalda qiziqishlar va ularga mos keladigan zamonaviy kasblar tahlili keltirilgan:

O'quvchining yetakchi qiziqishi/qobiliyati	Mos keladigan zamonaviy yo'nalishi	Kerakli asosiy ko'nikmalar (Hard & Soft Skills)
Matematika, mantiq va tahlil	Data Scientist (Ma'lumotlar tahlilchisi), Kiberxavfsizlik mutaxassisi	Algoritmash, Python/R tillari, tanqidiy fikrlash
Tasviriy san'at, dizayn, ijodkorlik	UX/UI dizayner, 3D-modellashtiruvchi, Motion dizayner	Grafik dasturlar (Figma, Blender), kreativlik, empatiya
Tillar, muloqot va ijtimoiy ta'sir	Raqamli marketing (SMM), Kontent-meyker, Targetolog	Psixologiya, kopirayting, xorijiy tillar, tahlil
Tabiat, biologiya va kimyo	Biotexnolog, Ekolog-auditor, Gen muhandisi	Laboratoriya tadqiqotlari, tizimli fikrlash, bioetika

Muhim eslatma: Zamonaviy mehnat bozorida faqatgina bitta fanni yaxshi bilish yetarli emas. Bugun "T-shaped" mutaxassislar, ya'ni ham o'z sohasining chuqur bilimdoni, ham yondosh sohalardan (masalan, kognitiv psixologiya + dasturlash) xabardor kadrlar qadrlanadi.

4. Yoshlarni Kasbga Yo'naltirishning Zamonaviy Modellar

O'quvchilarni zamonaviy kasblarga muvaffaqiyatli yo'naltirish uchun ta'lim tizimiga quyidagi uch bosqichli modelni joriy etish lozim:

1. **Raqamli Diagnostika (7-9 sinflar):** Sun'iy intellektga asoslangan platformalar orqali o'quvchining kuchli tomonlari, xotirasi, mantiqiy fikrlash darajasini aniqlash.

2. **"Kasbiy Probalar" yoki Amaliyot (10-11 sinflar):** O'quvchi o'zini qiziqtirgan sohada kichik loyihalarni bajarib ko'rishi kerak (masalan, oddiy sayt yaratish, kichik reklama kompaniyasini rejalashtirish).

3. **Mentorlik tizimi:** Zamonaviy soha vakillari (IT mutaxassislari, startapchilar, dizaynerlar) bilan maktablarda uchrashuvlar va mahorat darslarini tashkil etish.

5. Xulosa va Tavsiyalar

O'quvchi-yoshlarni qiziqishlari asosida zamonaviy kasblarga yo'naltirish davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlovchi strategik jarayondir. Maqola doirasida quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

3. Maktab psixologlari va sinf rahbarlarining zamonaviy trendlar bo'yicha malakasini oshirish.

4. Umumta'lim maktablarida haftalik "Zamonaviy kasblar soati" to'garaklarini yo'lga qo'yish.

5. Ota-onalar o'rtasida tushuntirish ishlarini olib borish, ularni farzandlarining qiziqishlarini bo'g'maslikka chaqirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shavkat Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". - Toshkent, 2021.
2. Holland, J. L. (1997). Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments. Psychological Assessment Resources.
3. Xalqaro Iqtisodiy Forum. (2023). The Future of Jobs Report.